

МОЎНЫЯ ПРАБЛЕМЫ ЖЫЦЦЯ СУЧАСНАГА БЕЛАРУСКАГА ГРАМАДСТВА

1. Роля беларускай мовы ў гісторыі беларусаў і станаўленні іх дзяржаўнасці

Любая натуральная мова як сродак зносін адыгрывае выключна важную ролю ў жыцці грамадства, камунікатыўныя патрэбы якога яна абслугоўвае. Не з'яўляецца выключэннем у гэтых адносінах і беларуская мова – нацыянальная мова беларускага народа, дзяржаўная мова нашай краіны.

Беларуская мова прайшла дастаткова працяглы і складаны шлях развіцця і заняла належнае месца сярод славянскіх народаў і на лінгвістычнай карце Еўропы. Сёння – гэта высокаразвітая літаратур-

ная мова з багатым слоўніковым складам і распрацаванай сістэмай норм, якая можа паспяхова абслугоўваць усе камунікатыўныя патрэбы сучаснага грамадства. Яна па-ранейшаму застаецца важнейшым элементам беларускай культуры, сімвалам нацыянальнай свядомасці, фактарам нацыянальнай адметнасці і **ідэнтыфікацыі**.

На працягу ўсяго свайго існавання беларуская мова адыграла выключную ролю ў гісторыі беларускага народа, у станаўленні яго дзяржаўнасці. Вядома, што ў Вялікім Княстве Літоўскім беларуская мова таго часу (старабеларуская) выконвала ўсе функцыі дзяржаўнай мовы, выкарыстоўвалася ва ўсіх сферах жыцця тагачаснага грамадства (ад побытавай да дзяржаўнага справаводства).

Беларуская народна-гутарковая мова дазволіла беларусам захаваць і развіць сваю нацыянальную адметнасць і ў тыя неспрыяльныя часы, калі пісьмовая разнавіднасць беларускай мовы аказалася пад забаронай і на некалькі стагоддзяў былі прыпынены традыцыі беларускага пісьменства.

Выключна важную ролю адыграла беларуская мова ў станаўленні беларускай дзяржаўнасці ў пачатку XX ст. Сапраўды, нацыянальнае адраджэнне беларусаў у XIX ст. пачалося менавіта са стварэння новай літаратурна-пісьмовай мовы. Дзякуючы літаратурнай творчасці многіх выдатных дзеячоў беларускай культуры, сярод якіх выключнае месца займаюць постаці Максіма Багдановіча, Янкі Купалы і Якуба Коласа, беларускае пісьмовае слова шырока распаўсюдзілася па ўсёй тэрыторыі Паўночна-Заходняга краю Расійскай імперыі, а сама беларуская мова набыла ўсе прыкметы літаратурнай мовы. Гэта было выключна важна. Таму што ў даленым выпадку спрацавала формула: ёсць самастойная літаратурная мова – ёсць народ з уласнай адметнай культурай і мовай, які мае права на сваю дзяржаўнасць. Несумненна, гэтая акалічнасць, магчыма, у першую чаргу стала асноўным аргументам на карысць стварэння БССР у 1918 г. Збыліся, такім чынам, прарочыя словы Янкі Купалы, які ў свой час напісаў: «І беларусу хопіць месца ў сям'і нялічанай славян».

Усім развіццём на працягу XX ст. беларуская мова даказала сваю жыццёвасць і неабходнасць. Нягледзячы на многія складанасці і праблемы, асаблівасці моўнай сітуацыі, яна заўсёды была бадай што асноўным фактарам падтрымання нацыянальнай культуры і нацыянальнай свядомасці народа.

Трэба адзначыць, што, нягледзячы на ўсе існуючыя праблемы і складанасці, беларуская мова і сёння займае ў сучасным грамадстве выключна важнае месца. Як і любая іншая натуральная мова,

яна аб'ектыўна выконвае ў грамадстве тры асноўныя глабальныя функцыі: камунікатыўную (сродку зносін, якая аб'ядноўвае цэлы шэраг канкрэтных функцый), культурную (з'яўляецца часткай і сродкам нацыянальнай духоўнай культуры), ідэнтыфікацыйную (сродку нацыянальнай ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі).

Беларуская мова сёння з'яўляецца рэальным сродкам зносін для значнай часткі беларускага грамадства. Аднак у сучаснай моўнай сітуацыі яна рэалізуе камунікатыўную функцыю не ў поўнай меры, паколькі істотная частка сучаснага беларускага **соцыуму** ў сваёй паўсядзённай дзейнасці карыстаецца пераважна рускай мовай.

Беларуская мова адыгрывае выключна важную ролю ў **празентацыі** культурнай прасторы беларусаў, у першую чаргу яе нацыянальна маркіраванай часткі. Сёння на беларускай мове створаны і захоўваюцца велізарныя культурныя каштоўнасці (помнікі старабеларускай пісьменнасці, творы сучаснай беларускай літаратуры, беларускі фальклор), якія атрымалі прызнанне ва ўсім свеце і складаюць значную частку сусветнай духоўнай культуры. І пазнаёміцца з гэтымі каштоўнасцямі можна толькі праз беларускую мову. А гэта азначае, што пры любых умовах беларуская мова ніколі не знікне бяследна, што яна будзе жыць, пакуль будзе існаваць цывілізацыя.

У сённяшняй моўнай сітуацыі ўзрастае роля беларускай мовы як фактара нацыянальнай свядомасці, сімвала і сродку нацыянальнай ідэнтыфікацыі і самаідэнтыфікацыі. Менавіта гэтая роля беларускай мовы набывае ўсё больш самастойнае значэнне.

2. Сучасныя тэндэнцыі ў развіцці сістэмы беларускай літаратурнай мовы

У XXI ст. беларуская мова ўвайшла з цэлым комплексам праблем, якія тычацца як асаблівасцей развіцця яе сістэмы, так і ролі, і месца ў камунікатыўнай прасторы беларускага грамадства.

Парадокс развіцця і функцыянавання беларускай мовы ў XX ст. заключаецца ў наступным.

З аднаго боку, сістэма нацыянальнай беларускай мовы на працягу ўсяго мінулага стагоддзя паслядоўна і дынамічна развівалася, прайшла шлях ад пачатковага этапу фарміравання літаратурных норм да высокаразвітай літаратурнай мовы, здольнай паспяхова абслугоўваць усе камунікатыўныя патрэбы сучаснага грамадства. У гэты перыяд удаканалваюцца і шліфуюцца яе нормы, інтэнсіўна папаўняецца лексічны склад, фарміруюцца асноўныя функцыяналь-

ныя стылі, закладваецца аснова навуковай беларускай тэрміналогіі, ствараецца разнастайная па сваіх жанрах і змесце мастацкая літаратура. Ужо да другой паловы XX ст. стан развіцця беларускай літаратурнай мовы характарызуецца стройнай, разгалінаванай, упарадкаванай і дастаткова ўнармаванай сістэмай рознаўзроўневых сродкаў, што дазваляла ёй паспяхова абслугоўваць усе сферы грамадскай дзейнасці, у якіх беларуская мова выкарыстоўвалася або павінна была выкарыстоўвацца як мова тытульнай нацыі і родная мова большасці насельніцтва краіны.

З другога боку, развіццё і ўдасканаленне сістэмы беларускай літаратурнай мовы суправаджаецца паступовым вышчясненнем яе з найбольш значных і ўплывовых сфер зносін. Фактычна ў сённяшніх умовах беларуская мова – мова тытульнай нацыі і першая дзяржаўная мова Рэспублікі Беларусь – займае другараднае становішча ў моўнай сітуацыі. Яе роля зведзена да мінімуму ў такіх грамадскіх сферах, як дзяржаўнае кіраванне, справаводства, вышэйшая адукацыя, навука. А менавіта гэтыя сферы выкарыстання мовы ў сённяшнім грамадстве вызначаюць яе **прэстыж і мажарытарнасць**, а таксама фарміруюць **прагматычныя** фактары яе вывучэння. Істотна скарацілася і колькасць актыўных карыстальнікаў беларускай мовы. Адзначаная акалічнасць самым непасрэдным чынам уплывае і на развіццё самой сістэмы беларускай мовы, што адбываецца, у першую чаргу, на развіцці асобных функцыянальных стыляў (афіцыйна-дзелавога, навуковага), фарміраванні асобных тэрмінасістэм.

Развіццё сістэмы беларускай літаратурнай мовы ў канцы XX – пачатку XXI ст. вызначаюць рознаакіраваныя працэсы і тэндэнцыі. З аднаго боку, тэндэнцыя да інтэрнацыяналізацыі і працэсы збліжэння з суседнімі блізкароднаснымі мовамі, з другога, тэндэнцыя да нацыяналізацыі і працэсы адштурхоўвання.

Тэндэнцыя да інтэрнацыяналізацыі ў асноўным звязана з інтэнсіўным пранікненнем у слоўнікавы склад беларускай мовы іншамоўных запазычанняў, галоўным чынам англа-амерыканізмаў, што звязана ў першую чаргу з развіццём новых тэхналогій, галін навукі, істотнымі зменамі ў грамадскім ладзе і палітычным жыцці краіны, а таксама ўзмацненнем ролі англійскай мовы ў міжнароднай камунікацыі. Спецыфіка беларускай мовы заключаецца ў тым, што інтэрнацыяналізацыя яе слоўнікавага складу і актыўнае пранікненне англіцызмаў адбываецца праз пасрэдніцтва рускай мовы і тым самым стварае ўражанне, часта справядлівае, менавіта рускамоўнага ўплыву і збліжэння беларускай мовы з рускай.

Тэндэнцыя да нацыяналізацыі ў беларускай мове канца ХХ ст. абумоўлена пурыстычнымі падыходамі, якія вельмі выразна праявіліся ў апошняе дзесяцігоддзе мінулага стагоддзя і маюць дэрусіфікатарскі характар. Таму тэндэнцыя да нацыяналізацыі ў беларускай мове накіравана ў значнай ступені на рэвізію існуючых моўных сродкаў ці тых, якія былі пашыраны ў нядаўнім мінулым. Пры гэтым галоўным крытэрыем адбору суіснуючых адзінак з'яўляецца ступень іх падабенства ці адрознення ад адпаведных адзінак рускай мовы. Найбольш выразна гэтая тэндэнцыя праявілася ў беларускім пурыстычным руху і абумовіла вяртанне ва ўжытак вялікай колькасці лексічных адзінак, што знаходзіліся на перыферыі моўнай сістэмы, шэрагу запазычанняў, якія таксама адпавядаюць «патрабаванням» нацыянальна-моўнага **пурызму**, калі адрозніваюцца ад адпаведных рускіх намінацыйных адзінак. Апошняе звязана ў першую чаргу з так званай зменай моўных арыенціраў з усходу на захад і ўключэннем у моўную практыку значнай колькасці паланізмаў.

Трэба прызнаць, што абодва працэсы ў развіцці сістэмы любой натуральнай мовы з'яўляюцца абсалютна заканамернымі і аб'ектыўнымі, калі яны ўзаемадэпандэнтныя адзін аднаго і садзейнічаюць развіццю і ўзбагачэнню слоўнікавага складу мовы. Аднак спецыфіка сучаснага этапу развіцця сістэмы беларускай мовы якраз заключаецца ў тым, што названыя працэсы маюць рознанакіраваны, узаемавыключальны характар. Калі працэсы інтэрнацыяналізацыі ў цэлым накіраваны на папаўненне слоўнікавага складу мовы ў адпаведнасці з патрэбамі моўнай практыкі, то працэсы нацыяналізацыі звязаны галоўным чынам з рэвізіяй існуючых моўных сродкаў, іх нарматыўнай пераацэнкай.

Таму, прызнаючы абгрунтаванасць і правамернасць пэўных зрухаў у слоўнікавым складзе сучаснай беларускай літаратурнай мовы, тэндэнцыі да змянення некаторых нарматыўных ацэнак, неабходна вельмі асцярожна адносіцца да любых эксперыментаў над мовай, якія могуць мець непрадказальныя вынікі. У сённяшніх умовах як ніколі неабходны разумны **кампраміс** паміж прыхільнікамі розных поглядаў на напрамкі развіцця сістэмы беларускай мовы, на характар яе літаратурных норм.

3. Асаблівасці функцыянавання беларускай мовы ў сучасным грамадстве

У сітуацыі двухмоўя, у якой вымушана існаваць і развівацца беларуская мова, істотна ўскладняецца роля натуральнай мовы ў

выкананні ёю сваіх асноўных функцый (камунікатыўнай, культурнай і ідэнтыфікацыйнай). Таму на працягу ўсяго мінулага стагоддзя моўныя праблемы заўсёды былі ў цэнтры ўвагі грамадства, набываючы час ад часу асаблівую вострыню і актуальнасць. Абсалютна заканамерна, што і ў першыя гады існавання незалежнай Рэспублікі Беларусь у канцы XX ст. гэтыя праблемы таксама займалі дастаткова істотнае месца ў жыцці дзяржавы. У выніку пэўнай паслядоўнасці дзеянняў з боку грамадскасці (пры гэтым у залежнасці ад моўных арыентацый і схільнасцей дзеянні асобных груп беларускага грамадства часта насілі рэзка процілеглы характар) і дзяржаўных рашэнняў заканадаўчага характару мы прыйшлі да сітуацыі дзяржаўнага двухмоўя. Сёння дзяржаўнымі мовамі ў нашай краіне з'яўляюцца беларуская мова як мова тытульнай нацыі і руская мова як найбольш пашыраная ў камунікатыўных адносінах мова.

Гэта замацавана ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і Законе Рэспублікі Беларусь «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь». Так, артыкул 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь устанаўлівае, што «Дзяржаўнымі мовамі ў Рэспубліцы Беларусь з'яўляюцца беларуская і руская мовы».

Больш дэталёва гэта канстытуцыйнае палажэнне раскрываецца ў Законе Рэспублікі Беларусь «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь» (Указ Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 187-3 ад 13 ліпеня 1998 г.).

Артыкул 1. Мэты заканадаўства аб мовах у Рэспубліцы Беларусь.

Заканадаўства Рэспублікі Беларусь аб мовах мае на мэце ўрэгуляванне адносін у галіне развіцця і ўжывання беларускай, рускай і іншых моў, якімі карыстаецца насельніцтва рэспублікі ў дзяржаўным, сацыяльна-эканамічным і культурным жыцці, ахову канстытуцыйных правоў грамадзян у гэтай сферы, выхавання паважлівых адносін да нацыянальнай годнасці чалавека, яго культуры і мовы, далейшае ўмацаванне дружбы і супрацоўніцтва народаў.

Артыкул 2. Дзяржаўныя мовы, іншыя мовы ў Рэспубліцы Беларусь.

У адпаведнасці з Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь дзяржаўнымі мовамі Рэспублікі Беларусь з'яўляюцца беларуская і руская мовы.

Рэспубліка Беларусь забяспечвае ўсебаковае развіццё і функцыянаванне беларускай і рускай моў ва ўсіх сферах грамадскага жыцця.

Рэспубліка Беларусь праяўляе дзяржаўны клопат аб свабодным развіцці і ўжыванні ўсіх нацыянальных моў, якімі карыстаецца насельніцтва рэспублікі.

Дзяржаўныя органы, органы мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемствы, установы, арганізацыі, грамадскія аб'яднанні ствараюць грамадзянам Рэспублікі Беларусь неабходныя ўмовы для вывучэння беларускай і рускай моў і дасканалага валодання імі.

Закон не рэгламентуе ўжывання моў у неафіцыйных зносінах, у зносінах членаў працоўных калектываў паміж сабой.

Разам з тым заканадаўчы статус беларускай і рускай моў і іх рэальнае функцыянаванне ў сучасным беларускім соцыуме ставяць перад грамадствам і перад навукоўцамі шэраг праблемных пытанняў.

3.1. Што такое дзяржаўная мова і дзяржаўнае двухмоўе?

Праблема заключаецца ў тым, што пры ўсеагульным побытавым усведамленні, што такое «дзяржаўная мова», ні ў прававых актах, ні ў навуковай літаратуры практычна немагчыма знайсці адназначнага і вычарпальнага вытлумачэння гэтага паняцця. Таму, відаць, можна ў асноўным пагадзіцца з тым азначэннем гэтага паняцця, якое даецца ў энцыклапедыі «Беларуская мова» (Мінск, 1994): «Дзяржаўнасць мовы – гэта юрыдычна замацаваны і рэгламентаваны парадак яе выкарыстання ва ўсіх або ў пераважнай большасці разгалінаванняў афіцыйнай сферы грамадскіх зносін...

Дзяржаўны статус мовы грунтуецца на арганізацыйных, кадравых, матэрыяльна-тэхнічных, культурна-асветных і іншых дзяржаўных мерах, прадугледжвае сістэму прававой аховы мовы на тэрыторыі адпаведнага дзяржаўнага ўтварэння» (с. 181). У такім выпадку дзяржаўнае двухмоўе – гэта юрыдычна замацаваны і рэгламентаваны парадак раўнапраўнага выкарыстання дзвюх моў ва ўсіх або пераважнай большасці афіцыйных сфер грамадскіх зносін.

Пры такім вытлумачэнні паняцця «дзяржаўнае двухмоўе» беларуска-рускае дзяржаўнае двухмоўе, безумоўна, трэба прызнаць найбольш дэмакратычным урэгуляваннем жыцця беларускага грамадства ў моўнай сферы, паколькі абедзвюм мовам гарантаваны аднолькавыя правы.

І гэта зноў жа замацавана заканадаўча. Параўнаем артыкулы 50 і 59 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь:

Артыкул 50. Кожны мае права захоўваць сваю нацыянальную прыналежнасць, аднолькава як ніхто не можа быць прымушаны да вызначэння і ўказання нацыянальнай прыналежнасці.

Знявага нацыянальнай прыналежнасці караецца ў адпаведнасці з законам.

Кожны мае права карыстацца роднай мовай, выбіраць мову зносін. Дзяржава гарантуе ў адпаведнасці з законам свабоду выбару мовы выхавання і навучання.

Артыкул 59. Дзяржава абавязана прымаць усе даступныя ёй меры для стварэння ўнутранага і міжнароднага парадку, неабходнага для поўнага ажыццяўлення правоў і свабод грамадзян Рэспублікі Беларусь, прадугледжаных Канстытуцыяй.

Дзяржаўныя органы, службовыя і іншыя асобы, якім даверана выкананне дзяржаўных функцый, абавязаны ў межах сваёй кампетэнцыі прымаць неабходныя меры для ажыццяўлення і абароны правоў і свабод асобы.

Гэтыя органы і асобы нясуць адказнасць за дзеянні, якія парушаюць правы і свабоды асобы.

3.2. У чым заключаецца цывілізаванае разуменне сутнасці дзяржаўнага двухмоўя?

Нарматыўныя палажэнні названых вышэй дакументаў дастаткова выразна акрэсліваюць моўныя правы грамадзян і абавязкі дзяржаўных органаў і службовых асоб у сферы моўнага жыцця. Аднак у сучасным беларускім грамадстве ў гэтых адносінах існуюць істотныя праблемы, якія патрабуюць дзяржаўнай увагі. На сённяшні дзень надзвычай важна сфарміраваць у грамадстве цывілізаванае разуменне сутнасці дзяржаўнага двухмоўя і прывіць грамадзянам умённе жыць у прававым полі. Цяпер пад дзяржаўным двухмоўем звычайна разумеецца права грамадзяніна карыстацца той ці іншай мовай ва ўсіх сферах сваёй дзейнасці. Гэта правільна. Аднак не заўсёды выразна ўсведамляецца другі бок праблемы, а іменна тое, што дзяржава праз свае ўстановы павінна рэальна забяспечыць гэтае права кожнаму грамадзяніну. З гэтага вынікае, што кожны дзяржаўны служачы ці работнік дзяржаўнай установы менавіта як прадстаўнік дзяржавы павінен абавязкова валодаць дзвюма дзяржаўнымі мовамі.

Гл. 3, 4 і 5 Закону Рэспублікі Беларусь «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь»:

Артыкул 3. Права грамадзян карыстацца іх нацыянальнай мовай.

Грамадзянам Рэспублікі Беларусь гарантуецца права карыстацца іх нацыянальнай мовай. Ім гарантуецца таксама права звяртацца ў дзяржаўныя органы, органы мясцовага кіравання і самакіравання, на прадпрыемствы, ва ўстановы, арганізацыі і грамадскія аб'яднанні на беларускай, рускай або іншай прымальнай мове.

Рапіённе па сутнасці звароту афармляецца на беларускай або рускай мове.

Артыкул 4. Абавязак кіраўнікоў, іншых работнікаў дзяржаўных органаў, органаў мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый і грамадскіх аб'яднанняў валодаць беларускай і рускай мовамі.

Кіраўнікі, іншыя работнікі дзяржаўных органаў, органаў мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый і грамадскіх аб'яднанняў павінны валодаць беларускай і рускай мовамі ў аб'ёме, неабходным для выканання імі сваіх службовых абавязкаў.

Артыкул 5. Гарантыі правоў грамадзян пры разглядзе надаваемых імі дакументаў у дзяржаўныя органы, органы мясцовага кіравання і самакіравання, на прадпрыемствы, ва ўстановы, арганізацыі і грамадскія аб'яднанні.

Дзяржаўныя органы, органы мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемствы, установы, арганізацыі і грамадскія аб'яднанні павінны прымаць і разглядаць дакументы, якія падаюцца грамадзянамі на беларускай, рускай мовах.

Адмова службовай асобы прыняць і разгледзець зварот грамадзяніна на беларускай, рускай мовах са спасылкай на няведанне мовы звароту цягне за сабой адказнасць у адпаведнасці з дзеючым заканадаўствам.

Для ўсведамлення гэтага на наступным этапе развіцця нашай дзяржаўнасці павінна быць праведзена вялікая растлумачальная і практычная работа. Ад гэтага ў многім будзе залежыць далейшае гарманічнае развіццё нашага грамадства. Больш таго, калі кожны грамадзянін нашай краіны будзе выразна ўсведамляць, што для таго, каб прэтэндаваць на тую ці іншую дзяржаўную пасаду, яму неабходна рэальна валодаць дзвюма дзяржаўнымі мовамі, зусім па-іншаму будзе выглядаць запатрабаванасць беларускай мовы ў грамадстве і зусім па-іншаму будуць ставіцца да яе вывучэння ў школе.

3.3. Як можна забяспечыць гарманічныя адносіны ў моўнай сферы?

Вырапіённе гэтай праблемы бачыцца ў фарміраванні грамадскага ўсведамлення высокага прэстыжу рэальна двухмоўнай асобы, якая ў першую чаргу валодае мовай тытульнай нацыі і з'яўляецца найбольш падрыхтаванай для рэалізацыі сваіх магчымасцей і амбіцый у сучасным шматмоўным і шматкультурным свеце. Менавіта фарміраванне

культуры моўных адносін і моўнай адукацыі, прававой граматынасці насельніцтва ў сферы моўных адносін (г. зн. веданне грамадзянамі сваіх канстытуцыйных правоў, жаданне і ўменне жыць у прававым полі і патрабаваць ад органаў дзяржаўнага кіравання і службовых асоб выканання сваіх канстытуцыйных абавязкаў у адносінах да кожнай канкрэтнай асобы), высокай адказнасці і карэктнасці дзяржаўных органаў і дзяржаўных служачых за выкананне моўнага заканадаўства, такім чынам, павінна стаць адным з прыярытэтаў дзяржаўнай ідэалогіі на наступным этапе развіцця і паглыблення беларускай дзяржаўнасці. Толькі ў такім выпадку Беларусь зможа захаваць сваё нацыянальнае аблічча і прэтэндаваць на дастойнае месца ў сусветнай супольнасці. Існуючае беларускае заканадаўства пры яго безумоўным выкананні дазваляе істотна пашырыць поле выкарыстання беларускай мовы, узровень яе прэстыжу і ўсведамленне рэальнай запатрабаванасці.

Яшчэ адзін аспект моўнага жыцця нашай краіны, які таксама патрабуе пільнай увагі з боку дзяржавы, – гэта неадпаведнасць заканадаўчага статусу беларускай і рускай моў і іх рэальнага становішча ў грамадстве. Не сакрэт, што сёння мова тытульнай нацыі – беларуская – займае другарадныя пазіцыі ў большасці камунікатыўных сфер. І гэтая праблема таксама набывае ідэалагічнае гучанне. Справа ў тым, што моўнае жыццё – гэта вельмі далікатная сфера чалавечых адносін, таму нацыянальнай большасці звычайна значна цяжэй адстойваць свае абсалютна справядлівыя нацыянальна-моўныя правы ў параўнанні з нацыянальнай меншасцю. Любыя моўныя прэтэнзіі нацыянальнай меншасці, нават прэзмерныя, на эмацыянальным узроўні ўспрымаюцца як справядлівая барацьба за сваю роўнасць. А патрабаванні нацыянальнай большасці, нават калі яны цалкам апраўданыя, часта ацэньваюцца як нацыяналізм у сваім негатыўным значэнні. Таму і ў гэтай сферы неабходна вялікая растлумачальная работа па фарміраванні культуры моўных паводзін, што прадугледжана адпаведнымі артыкуламі Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і Законам Рэспублікі Беларусь «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь».